

هدف کلی: آشنایی با مراحل وقوع قیامت و چگونگی محاکمه الهی

اهداف آموزشی

آشنایی با مراحل تکوین واقعه قیامت و توانایی تبیین آن
به دست آوردن درک صحیح از محاکمه الهی در روز جزا و سرنوشت انسانها پس از آن
کسب مراتبی از خوف و رجا نسبت به آینده خود در جهان آخرت

درس هفتم رشته انسانی و
درس ششم سایر رشته ها

به کانال ما در تلگرام بپیوندید
t.me/mahmoudi_izeh

مجتبی محمودی
دبیر دین و زندگی شهرستان ایذه
سال تحصیلی: 1401 - 1400

واقعه بزرگ

درس هفتم

وقوع آن حتمی است

زمانش نامعلوم است

آغازی بر حیات ابدی انسان است

قیامت

همه در حال و هوای خویش اند؛ کودک، جوان، پیر؛ که ناگهان اتفاق می افتد؛

آنچه وعده اش داده شده بود،

آنچه وقوعش حتمی و زمانش نامعلوم بود و ما آن را دور می پنداشتیم.

۱) (قیامت اتفاق می افتد تا آغازی باشد بر حیات ابدی انسان) ۱ - چرا قیامت اتفاق می افتد؟

۲) (روزی که هر مادر شیردهی، طفل شیرخوار خود را فراموش می کند. مردم از هیبت آن روز همچون

افراد مست به نظر می رسند؛ درحالی که مست نیستند ولیکن عذاب خدا سخت است). ۱

و تنها نیکوکاران اند که از وحشت این روز در امان اند. ۲ این ایه بیانگر وقوع قیامت است

اما این واقعه با چه حوادثی همراه است؟ چه مراحل دارد؟

۲- برخی از حوادث وقوع قیامت را بنویسید؟

۳- تنها چه کسانی از وحشت روز قیامت در امان هستند؟ نیکوکاران

۱- سوره حج، آیه ۲

۲- سوره نمل، آیه ۸۹

۱- پایان این جهان با چه چیزی همراه است؟

۲- رخداد بزرگ قیامت که در آیاتی از قرآن کریم ترسیم شده است، در چند مرحله انجام می گیرد؟

۳- از حوادث مربوط به مرحله اول قیامت « شنیده شدن صدایی مهیب » را توضیح دهید؟

۱ (پایان این جهان با برپایی قیامت همراه است) این رخداد بزرگ که در آیاتی از قرآن کریم ترسیم شده، در دو مرحله انجام می گیرد که در هر مرحله وقایع خاصی رخ می دهد.

سوال

الف) مرحله اول قیامت چه زمانی آغاز می شود؟ با پایان یافتن دنیا

در این مرحله که با پایان یافتن دنیا آغاز می شود، حوادث زیر اتفاق می افتد:

۱- شنیده شدن صدایی مهیب (صدایی مهیب و سهمگین آسمانها و زمین را فرا می گیرد و این اتفاق

چنان ناگهانی رخ می دهد که همه را غافلگیر می کند؛ قرآن کریم از این واقعه به نفع صورت یاد می کند) ۳۱

۲- مرگ اهل آسمانها و زمین (همه اهل آسمانها و زمین، جز آنها که خداوند خواسته است،

می میرند) ۳۲ و بساط حیات انسان و دیگر موجودات برچیده می شود) ۴ (از حوادث مربوط به مرحله اول قیامت، مرگ اهل آسمانها و زمین را توضیح دهید؟

۳- تغییر در ساختار زمین و آسمانها (تحولی عظیم در آسمانها و زمین رخ می دهد. خورشید

درهم می پیچد و بی نور و تاریک می شود. آن همه ستاره ای که در آسمان می درخشید، همه به یک باره

تیره می شوند، زمین به شدت به لرزه در می آید و خرد می شود، کوهها سخت درهم کوبیده شده^۵ و

متلاشی می شوند و همچون ذرات گرد و غبار در هوا پراکنده می گردند. ۹ (از حوادث مربوط به مرحله اول قیامت، تغییر در ساختار زمین و آسمانها را توضیح دهید؟

در آن روز که زمین و کوهها سخت به لرزه درآیند

يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ

و کوهها (چنان درهم کوبیده شوند که) به صورت

وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلاً

توده هایی از شن نرم درآیند. ۱۰

این ایه اشاره به یکی از حوادث مرحله اول قیامت یعنی تغییر در ساختار زمین و آسمانها دارد

دریاها با آن همه وسعت و عظمت به هم متصل می شوند ۱۱ و از درون آنها آتش زبانه می کشد. ۱۲ این

تغییرات چنان گسترده و عمیق است که آسمانها و زمین به آسمانها و زمینی دیگر تبدیل می شوند) ۱۳

۶- چرا وقایع مرحله دوم قیامت، رخ می دهند؟

ب) مرحله دوم قیامت

در این مرحله وقایعی رخ می دهد (تا انسانها آماده دریافت پاداش و کیفر شوند) ۶

۱- زنده شدن همه انسانها (بار دیگر بانگ سهمناکی در عالم می پیچد و حیات مجدد انسانها

آغاز می شود. ۱۴ با این صدا، همه مردگان دوباره زنده می شوند و در پیشگاه خداوند حاضر می گردند. در

۷- از حوادث مربوط به مرحله دوم قیامت « زنده شدن همه انسانها » را توضیح دهید؟

۱- سوره زمر، آیه ۶۸

۲- سوره زمر، آیه ۶۸

۳- بنا بر روایات، پیامبران الهی و امامان بزرگوار از این قضیه استننا شده اند. (انسان از آغاز تا انجام، علامه طباطبایی، ص ۹۳)

۴- سوره تکویر، آیه ۱

۵- سوره تکویر، آیه ۲

۶- سوره واقعه، آیه ۴

۷- سوره فجر، آیه ۲۱

۸- سوره حافه، آیه ۱۴

۹- سوره واقعه، آیات ۵ و ۶

۱۰- سوره مزمل، آیه ۱۴

۱۱- سوره انفطار، آیه ۳

۱۲- سوره تکویر، آیه ۶

۱۳- سوره ابراهیم، آیه ۴۸

۱۴- سوره زمر، آیه ۶۸

۸- در مرحله اول قیامت که با « پایان یافتن دنیا » آغاز می شود، چه حوادثی اتفاق می افتد؟

شنیده شدن صدایی مهیب، مرگ اهل آسمانها و زمین، تغییر در ساختار آسمانها و زمین

- ۱- وقایع مهم را مرحله دوم قیامت، حضور شاهدان و گواهان الهی، دادن نامه اعمال، حضور شاهدان و گواهان
- ۲- از حوادث مربوط به مرحله دوم قیامت، کنار رفتن پرده از حقایق عالم را توضیح دهید؟

این هنگام انسان‌های گناهکار به دنبال راه فراری می‌گردند؛ دل‌های آنان سخت هراسان و چشم‌هایشان از ترس به زیر افکنده است)^۷

۲- کنار رفتن پرده از حقایق عالم (در آن روز با تاییدن نور حقیقت از جانب خداوند پرده‌ها کنار می‌رود و اسرار و حقایق عالم آشکار می‌شود)^۸ و واقعیت همه چیز از جمله اعمال و رفتار و نیت

انسان‌ها و نیز حوادث تلخ و شیرینی که در زمین اتفاق افتاده است، آشکار می‌شود) **۳- برپا شدن دادگاه عدل الهی**^۳ (با آماده شدن صحنه قیامت، رسیدگی به اعمال آغاز می‌شود و

اعمال، افکار و نیت‌های انسان‌ها در ترازوی عدل پروردگار سنجیده می‌شود و اگر عملی حتی به اندازه ذره‌ای ناچیز باشد، به حساب آن نیز رسیدگی خواهد شد)^۲ اعمال پیامبران و امامان معیار و میزان سنجش

اعمال قرار می‌گیرد^۴ (زیرا اعمال آنان عین آن چیزی است که خدا به آن دستور داده است؛ از این رو هر چه عمل انسان‌ها به راه و روش آنان نزدیک‌تر باشد، ارزش افزون‌تری خواهد داشت)^۴

۴- دادن نامه اعمال: نامه عمل نیکوکاران را به دست راست و نامه عمل بدکاران را به دست چپ آنها می‌دهند.^۴ نامه عمل انسان با نامه‌های ثبت شده در دنیا تفاوتی اساسی دارد^۵ (نامه‌های این دنیا،

تنها گزارشی از عمل است که به صورت کلمات و نوشته درآمده است؛ اما نامه عمل انسان به گونه‌ای است که خود عمل و حقیقت و باطن آن را در بر دارد. از این رو، تمام اعمال انسان در قیامت حاضر

می‌شوند و انسان عین اعمال خود را می‌بیند. کارهای خوب با صورت‌های بسیار زیبا و لذت‌بخش تجسم می‌یابند و کارهای بد با صورت‌های بسیار زشت و وحشت‌زا و آزاردهنده، مجسم می‌شوند)^۵

۶ (با دیدن نامه اعمال، برخی بدکاران به انکار اعمال ناشایست خود روی می‌آورند تا جایی که برای نجات خود از مهلکه به دروغ سوگند می‌خورند که چنین اعمالی انجام نداده‌اند.^۵ در این هنگام،

خداوند شاهدان و گواهانی را حاضر می‌کند، که با وجود آنها دیگر انکار کردن میسر نیست)^۶

۵- حضور شاهدان و گواهان: بر اساس آیات و روایات، در این روز شاهدان و گواهانی بر اعمال

و رفتار انسان‌ها در پیشگاه خداوند شهادت می‌دهند. برخی از این شاهدان عبارت‌اند از:

الف) پیامبران و امامان^۷ (ایشان همان گونه که در دنیا ناظر و شاهد بر اعمال انسان‌ها بوده‌اند، در روز

قیامت نیز شاهدان دادگاه عدل الهی‌اند و چون ظاهر و باطن اعمال انسان‌ها را در دنیا دیده‌اند و از هر

۱- سورة نازعات، آیات ۸ و ۹
۲- سورة زمر، آیه ۶۹
۳- سورة انبیاء، آیه ۴۷
۴- سورة حافه، آیات ۲۶-۱۹
۵- سورة مجادله، آیه ۱۸
۶- اینکه پیامبران و امامان، ناظر بر اعمال ما در دنیا هستند، عقیده‌ای مختص شیعیان است.

۵- نامه عمل انسان در « دنیا » را با نامه عمل او در « آخرت » چه تفاوت اساسی دارد؟
۶- برخی از بدکاران، با دیدن نامه اعمال خود چه کاری انجام می‌دهند؟
۷- چرا « پیامبران » و « امامان », بهترین شاهدان و گواهان روز قیامت‌اند؟

۸- شاهدان و گواهانی که بر اعمال انسان در پیشگاه خداوند شهادت می‌دهند را نام ببرید؟
پیامبران و امامان، فرشتگان الهی، اعضای بدن انسان

خطایی مصون و محفوظ‌اند، بهترین گواهان قیامت‌اند) **رسول خدا ﷺ** نیز شاهد و ناظر بر همه پیامبران و امت‌هاست.^۱

ب) **فرشتگان الهی**: فرشتگان در طول زندگی انسان‌ها، همواره مراقب آنها بوده‌اند و تمامی اعمال

نکته

آنها را ثبت و ضبط کرده‌اند. **پیام‌های ایه**

این ایه بیانگر وجود فرشتگان نویسنده اعمال انسان در دنیا هستند که در قیامت شاهد اعمال خواهند بود **فرشتگان نویسنده اعمال**، به تمامی کارها و نیت‌های انسان آگاه‌اند

بی‌گمان برای شما نگهبانانی هستند،
نویسندگانی گران‌قدر،

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لِحَافِظِينَ
كِرَامًا كَاتِبِينَ

می‌دانند آنچه را که انجام می‌دهید.^۲

يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ

نکته

این ایه مربوط به یکی از شاهدان و گواهان قیامت یعنی فرشتگان الهی است

ج) **اعضای بدن انسان** (برخی آیات و روایات از شهادت اعضای بدن انسان یاد می‌کنند. بدکاران در روز قیامت سوگند دروغ می‌خورند تا شاید خود را از مهلکه نجات دهند. در این حال، خداوند بر دهان آنها مهر خاموشی می‌زند و اعضا و جوارح آنها به اذن خداوند شروع به سخن گفتن می‌کنند و

اعضا و جوارح انسان از جمله شاهدان اعمال در روز قیامت هستند **در روز قیامت حتی دست و پای فرد علیه او شهادت می‌دهند** در روز قیامت به هنگام شهادت، اعضا و جوارح به اذن خدا به سخن می‌آیند

علیه صاحب خود شهادت می‌دهند. **پیام‌های ایه**

امروز بر دهانشان مهر می‌نهم
و دست‌هایشان با ما سخن می‌گوید

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ
وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ

و پاهایشان شهادت می‌دهد

وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ

درباره آنچه انجام داده‌اند.^۳

بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

نکته

این ایه مربوط به یکی از شاهدان و گواهان قیامت یعنی اعضای بدن انسان است

بدکاران از مشاهده گواهی اعضای خویش به شگفت می‌آیند و خطاب به اعضای بدن خود با لحنی سرزنش‌آمیز می‌گویند که چرا علیه ما شهادت می‌دهید؟ اعضای بدن آنها می‌گویند: ما را خدایی به سخن آورد که هر چیزی را به سخن می‌آورد.^۴

۲- از گواهان روز قیامت «شهادت اعضای بدن انسان» را توضیح دهید؟

۱- سورة نساء، آیه ۴۱
۲- سورة انظار، آیات ۱۲-۱۰
۳- سورة يس، آیه ۶۵
۴- سورة فصلت، آیه ۲۱

در روز قیامت افراد بدکار با دیدن حقیقت آن جهان و عاقبت شوم خویش، شروع به سرزنش خود کرده و آرزو می کنند که ای کاش...

■ ای کاش برای این زندگی ام چیزی از پیش فرستاده بودم. سوره فجر، آیه ۲۴

■ ای کاش (به دنیا) بازگردانده می شدیم و آیات پروردگاران را تکذیب نمی کردیم و از مؤمنان می بودیم. سوره انعام، آیه ۲۷

■ ای کاش همراه و هم مسیر با پیامبر می شدیم. سوره فرقان، آیه ۲۷

■ ای کاش فلان شخص را به عنوان دوست خود انتخاب نمی کردیم. او ما را از یاد خدا بازداشت. سوره فرقان، آیات ۲۸ و ۲۹

با توجه به آیات بالا بگویید برای اینکه ما از حسرت خوردگان آن جهان نباشیم، بایستی در این دنیا چگونه زندگی کنیم؟

۱- قبل از مرگ برای جهان آخرت خود توشه ای فرستاده باشیم ۲- به دستورات الهی عمل کنیم

۳- پیامبران و امامان را الگو و اسوه خویش در همه زمینه ها قرار دهیم

۴- با افرادی دوستی کنیم که ما را به یاد خدا می اندازند

پناه من باش!

حضرت علی علیه السلام در مناجات خود در مسجد کوفه این گونه با خدا درباره روز قیامت سخن می گوید:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْإِيمَانَ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ،

إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

خدایا پناه من باش در روزی که نه مال به درد انسان می خورد نه فرزند

و تنها آوردن قلبی پاک به نزد خداست که انسان را فایده می بخشد.

وَأَسْأَلُكَ الْإِيمَانَ يَوْمَ يَعْصُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ،

يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا

خدایا پناه من باش روزی که گناهکار دست حسرت به دندان می‌گزد
می‌گوید ای کاش با رسول خدا همراه می‌شدم.

... وَ أَسْأَلُكَ الْإِمَانَ يَوْمَ يَفْرُغُ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ وَ أُمِّهِ وَ أَبِيهِ وَ صَاحِبَتَيْهِ وَ بَنِيهِ
خدایا پناه من باش روزی که انسان حتی از برادر، مادر، پدر، دوست و فرزند خود فرار می‌کند.

وَ أَسْأَلُكَ الْإِمَانَ يَوْمَ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ، لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ وَ صَاحِبَتَيْهِ وَ أَخِيهِ
وَ فَصِيلَتَيْهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ
خدایا به من پناه ده در روزی که انسان‌های گناهکار حاضرند فرزند، دوست، برادر و خویشان بلکه تمام
مردم زمین به جای آنها عذاب شوند تا خود نجات یابند.

پاسخ سوالات شما

وقتی خداوند شاهد اعمال انسان است، دیگر چه نیازی به حضور شاهدان دیگر دارد؟
درست است که خداوند برای حسابرسی به اعمال انسان نیاز به هیچ شاهدی ندارد؛ اما باز هم
به دلیل لطف و عنایتی که به بندگانش دارد، شاهدانی را بر اعمال انسان می‌گمارد تا شاید انسان
با توجه به این مسئله که تک تک اعمالش زیر نظر ناظران و گواهان بسیار است، از ارتکاب
گناه خودداری کند، زیرا این خصلت انسان است که هر چه حضور ناظران و شاهدان را بیشتر
احساس کند، در رفتار خود دقت بیشتری می‌کند. اگر انسان بداند که هر عملی که انجام می‌دهد،
علاوه بر آنکه خدا شاهد اوست، پیامبر، امامان، ملائک و ... نیز ناظر بر اعمال اویند، انگیزه پرهیز
از گناه در دلش قوی‌تر می‌شود و این موضوع وی را به حفظ هر چه بیشتر حریم و حدود الهی
وا می‌دارد.

همچنین، این مسئله نشان می‌دهد که زمین، اعضای بدن و هر آنچه در اطراف ماست و خداوند
از آنها به عنوان شاهد یاد می‌کند، دارای شعور و آگاهی‌اند و از آنچه ما انجام می‌دهیم آگاه‌اند و
روزی علیه ما شهادت خواهند داد.

خود را تا چه اندازه برای قیامت آماده کرده‌ایم؟ کارهای خود را محاسبه و ارزیابی کنیم؛ اگر موفقیم، شکرگزار خداوند باشیم و بدون آنکه مغرور شویم، بر تلاش خود بیفزاییم و اگر کمتر احساس موفقیت می‌کنیم، تصمیم بگیریم گذشته را جبران کنیم و برای موفقیت از خداوند کمک بخواهیم.

پاسخ هر دو سوال اندیشه و تحقیق در متن درس موجود هستند

- ۱- شاهدان اعمال ما در قیامت چه کسانی هستند؟
- ۲- برخی از وقایعی که در مرحله دوم قیامت رخ می‌دهد، بیان کنید.

سبک بار شوید!

امام علی علیه السلام:

قیامت پیش روی شما و مرگ در پشت سر، شما را می‌راند. سبک بار شوید تا برسید. همانا آنان که رفتند در انتظار رسیدن شمایند.

نهج البلاغه، خطبه ۲۱

سید رضی، جمع‌آوری کننده سخنان حضرت علی علیه السلام در پایان این خطبه می‌گوید: این سخن امام پس از سخن خدا و پیامبر صلی الله علیه و آله با هر سخنی سنجیده شود، بر آن برتری دارد و از آن پیشی می‌گیرد و از جمله «سبک بار شوید تا برسید» کلامی کوتاه‌تر و پرمعنی‌تر شنیده نشده است! چه کلمه ژرف و بلندی و چه جمله پرمعنی و حکمت‌آمیزی است!

نام کتاب	نویسنده	انتشارات	مخاطب
مواقف حشر	محمد شجاعی	کانون اندیشه جوان	دانش‌آموز / معلم
قیامت	محمد شجاعی	کانون اندیشه جوان	دانش‌آموز / معلم

انواع سوالات درس **هفتم** دین و زندگی دهم انسانی
و درس **ششم** دین و زندگی دهم عمومی

واقعه بزرگ

تعیین کنید کدام یک از عبارات زیر صحیح و کدام یک غلط است؟

- ۱- برزخ اتفاق می افتد تا آغازی باشد بر حیات ابدی انسان **غلط**
- ۲- تنها نیکوکاران اند که از وحشت روز قیامت در امان اند **صحیح**
- ۳- قیامت که در آیاتی از قران کریم ترسیم شده، در یک مرحله انجام می گیرد **غلط**
- ۴- اعمال پیامبران و امامان معیار و میزان سنجش اعمال در قیامت قرار می گیرد **صحیح**
- ۵- نامه عمل انسان در قیامت با نامه های ثبت شده در دنیا تفاوتی اساسی ندارد **غلط**
- ۶- رسول خدا (ص) در قیامت فقط شاهد و ناظر اعمال مسلمانان است **غلط**
- ۷- برخی آیات و روایات از شهادت اعضای بدن انسان در قیامت یاد می کنند **صحیح**

جاهای خالی را با استفاده از کلمات مناسب کامل کنید

- ۱- پایان این جهان با برپایی ..... همراه است **قیامت**
- ۲- صدایی مهیب و سهمگین آسمان ها و زمین را فرا می گیرد قران کریم از این واقعه به ..... یاد می کند
نفخ صور
- ۳- در مرحله دوم قیامت وقایعی رخ می دهد تا انسان ها آماده ..... شوند **دریافت پاداش و کیفر**
- ۴- با آماده شدن صحنه قیامت، ..... آغاز می شود **رسیدگی به اعمال**
- ۵- براساس آیات و روایات، در روز قیامت شاهدان و گواهانی بر..... در پیشگاه خداوند شهادت می دهند
اعمال و رفتار انسانها
- ۶- فرشتگان در طول زندگی انسانها، همواره مراقب آنها بوده اند و تمامی اعمال آنها را ..... کرده اند
ثبت و ضبط
- ۷- بدکاران در روز قیامت ..... تا شاید خود را از مهلکه نجات دهند **سوگند دروغ می خورند**

مجتبی محمودی، دبیر دین و زندگی شهرستان ایزه

t.me/mahmoudi_izeh: لینک کانال تلگرام